

**O'ZBEKISTONNING BMT TIZIMIGA INTEGRATSIYALASHUVI VA
SOHAVIY HAMKORLIKNING SHAKLLANISHI**

Muradov Farxod Djurakulovich

Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti v.b., kafedra mudiri

Annotatsiya. *Maqolada 1992–1994-yillarda O'zbekistonning BMTga qo'shilishi va mamlakatda BMT tizimi vakolatxonalarining shakllanishi ta'lim, ilm-fan va innovatsiyalar sohasidagi keyingi aloqalar uchun qanday huquqiy hamda tashkiliy asos yaratgani o'rganiladi. BMT rezolyutsiyasi, vakolatxona to'g'risidagi bitim va dissertatsiya materiallari tarixiy-qiyosiy usulda tahlil qilindi. Natijada diplomatik a'zolikdan mamlakat dasturlari orqali amaliy sheriklikka o'tish mexanizmi ajratildi. Bu o'tishda milliy muassasalarning ustuvor vazifalarni belgilashi hamkorlik natijalarining davomiyligini ta'minlovchi omil ekani asoslandi.*

Kalit so'zlar. *O'zbekiston, BMT, xalqaro hamkorlik, tarixiy davrlashtirish, institutsional asos.*

Kirish

XX asr oxirida xalqaro munosabatlar tizimida yuz bergan tub geosiyosiy o'zgarishlar Markaziy Osiyoda yangi mustaqil davlatlarning xalqaro maydonga chiqishiga zamin yaratdi. O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgach, tashqi siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni rivojlantirish, davlatning suvereniteti va xavfsizligini xalqaro-huquqiy mexanizmlar orqali mustahkamlash hamda jahon hamjamiyatidagi o'rnini belgilashga alohida e'tibor qaratdi.

Shu nuqtayi nazardan, O'zbekistonning Birlashgan Millatlar Tashkilotiga qo'shilishi mamlakat tashqi siyosati tarixidagi muhim voqealardan biri bo'ldi. BMT Xavfsizlik Kengashi 1992-yil 29-yanvarda O'zbekistonning tashkilotga a'zo bo'lishini Bosh Assambleyaga tavsiya qilgan. O'zbekiston esa 1992-yil 2-martda BMTga mustaqil va suveren davlat sifatida a'zo bo'lgan. 1993-yilda BMTning Toshkentdagi vakolatxonasi o'z faoliyatini boshlagan.

O'zbekistonning BMT tizimiga integratsiyalashuvi faqat siyosiy-diplomatik munosabatlar bilan chegaralanib qolmadi. Vaqt o'tishi bilan hamkorlikning amaliy va sohaviy yo'nalishlari kengayib, mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi, inson kapitalini takomillashtirish, sog'liqni saqlash, ta'lim, ekologiya va iqlim masalalari, gender tengligi, kambag'allikni qisqartirish hamda institutsional islohotlar bilan bevosita bog'landi.

O'zbekistonning BMTga a'zo bo'lishi mustaqil davlatning xalqaro huquq subyekti sifatidagi maqomini mustahkamlashga xizmat qilgan muhim diplomatik qadam bo'ldi. BMTga a'zolik orqali O'zbekiston xalqaro tinchlik va xavfsizlik, davlatlar suverenitetini hurmat qilish, hududiy yaxlitlik, xalqaro huquq normalariga rioya qilish kabi universal tamoyillar asosidagi xalqaro munosabatlar tizimiga faol kirib bordi.

Dastlabki bosqichda BMT bilan hamkorlikning asosiy mazmunini O'zbekistonning xalqaro maydondagi mavqeini mustahkamlash, xavfsizlik va barqarorlik masalalarini ilgari surish hamda mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi uchun xalqaro ko'mak va tajribadan foydalanish tashkil etdi.

BMTning O'zbekistondagi faoliyati yildan-yilga institutsional jihatdan kengaydi. Hozirgi kunda O'zbekistondagi BMT Country Team tarkibida 25 ta BMT agentligi, jamg'armasi va dasturi faoliyat yuritmoqda. Ularning faoliyati O'zbekistonning milliy rivojlanish ustuvorliklari va 2030 kun tartibidagi Barqaror rivojlanish maqsadlari bilan uyg'unlashtirilgan.

O'zbekistonning BMT bilan hamkorligida xalqaro va mintaqaviy xavfsizlik masalalari alohida o'rin tutadi. Markaziy Osiyodagi tinchlik va barqarorlik, Afg'onistondagi vaziyat, transmilliy xavf-xatarlar, terrorizm va ekstremizmga qarshi kurash, narkotik moddalar noqonuniy aylanishining oldini olish kabi masalalar O'zbekiston tashqi siyosatining muhim yo'nalishlari qatoriga kiradi.

BMT doirasidagi diplomatik muloqot O'zbekistonga xalqaro va mintaqaviy muammolar yuzasidan o'z pozitsiyasini jahon hamjamiyatiga yetkazish imkonini beradi. Shu bilan birga, BMT platformasi Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash, mintaqaviy muammolarga ko'p tomonlama yondashuvlarni ishlab chiqish va umumiy manfaatlarga asoslangan tashabbuslarni ilgari surishda muhim mexanizm sifatida namoyon bo'lmoqda.

O'zbekistonning BMT doirasidagi faoliyati vaqt o'tishi bilan an'anaviy diplomatik masalalardan tashqari inson taraqqiyoti, ekologiya, gender tengligi va barqaror iqtisodiy rivojlanish kabi masalalarni ham qamrab oldi.

BMT tizimiga integratsiyalashuvning muhim yo'nalishlaridan biri inson huquqlarini himoya qilish sohasidagi xalqaro hamkorlikdir. BMTning inson huquqlari bo'yicha mexanizmlari bilan hamkorlik O'zbekistonda inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlash bo'yicha institutsional va huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish jarayoni bilan bog'liq.

BMT bilan hamkorlik doirasida inson huquqlari, gender tengligi, nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari, ayollar va yoshlarning ijtimoiy imkoniyatlarini kengaytirish kabi masalalar ham muhim o'rin egallaydi. 2021–2025-yillarga mo'ljallangan BMT Barqaror rivojlanish sohasidagi Hamkorlik dasturining baholashida ham gender tengligi, inson huquqlari, nogironligi bo'lgan shaxslarni ijtimoiy hayotga jalb etish va ekologik barqarorlik ko'ndalang yo'nalishlar sifatida ko'rib chiqilgan.

Shunday qilib, inson huquqlari sohasidagi hamkorlik faqat xalqaro majburiyatlarni bajarish bilan cheklanmay, aholining turli qatlamlari uchun teng imkoniyatlarni ta'minlash, ijtimoiy himoyani kuchaytirish va davlat boshqaruvida inson manfaatlariga yo'naltirilgan yondashuvlarni rivojlantirish bilan ham bog'lanmoqda.

BMT tizimi bilan O'zbekiston o'rtasidagi hamkorlikning muhim yo'nalishlaridan biri ta'lim sohasidir. Ta'limning sifati va ommabopligini oshirish, yoshlarning zamonaviy bilim

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

va ko'nikmalarini rivojlantirish, gender tengligi hamda ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish barqaror rivojlanishning muhim shartlaridan hisoblanadi.

BMTning 2024-yilgi O'zbekiston bo'yicha mamlakat natijalari hisobotida ham inklyuziv inson kapitalini rivojlantirish, ta'lim va sog'liqni saqlash muhim hamkorlik yo'nalishlari sifatida qayd etilgan. 2024-yilda BMT agentliklari O'zbekiston hukumati va boshqa hamkorlar bilan birgalikda qo'shma ish rejalari doirasida 289 ta faoliyatni amalga oshirgan; ular orasida sifatli ta'lim bilan bog'liq 46 ta faoliyat mavjud bo'lgan.

Bu jarayon O'zbekistonning ta'lim tizimini xalqaro tajriba bilan uyg'unlashtirish, inson kapitalining raqobatbardoshligini oshirish va yoshlarning mehnat bozorida zarur bo'lgan kompetensiyalarini shakllantirishga qaratilgan hamkorlikning rivojlanayotganidan dalolat beradi.

Sog'liqni saqlash BMT tizimining O'zbekistondagi amaliy faoliyatida muhim o'rin egallaydi. Aholining sog'lig'ini muhofaza qilish, tibbiy xizmatlarning sifat va ommabopligini oshirish, ona va bola salomatligini yaxshilash, yuqumli kasalliklarning oldini olish hamda sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish kabi yo'nalishlarda xalqaro hamkorlik loyihalari amalga oshirilmoqda.

BMTning 2024-yilgi mamlakat natijalari hisobotida sog'liqni saqlash yo'nalishi BMTning O'zbekistondagi hamkorlik faoliyatining asosiy sohalaridan biri sifatida ko'rsatilgan. Hisobotga ko'ra, 2024-yilda 73 ta faoliyat sog'liq va farovonlik bilan bog'liq bo'lgan.

Sog'liqni saqlash sohasidagi hamkorlikning ahamiyati shundaki, u davlatning ichki siyosati bilan xalqaro sog'liqni saqlash standartlari va tajribasini uyg'unlashtirish imkonini beradi.

O'zbekistonning BMT bilan hamkorligida ekologik masalalar, ayniqsa Orol dengizi fojiasi oqibatlarini yumshatish alohida o'rin tutadi. Orolbo'yi hududidagi ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy muammolar xalqaro hamjamiyat e'tiborini talab qiladigan kompleks masalaga aylangan.

BMT tizimi doirasida Orolbo'yi hududini rivojlantirish, iqlim o'zgarishiga moslashish, suv resurslaridan oqilona foydalanish, aholi salomatligi va yashash sharoitlarini yaxshilashga qaratilgan loyihalar amalga oshirilmoqda.

BMT ma'lumotlariga ko'ra, 2018-yil noyabr oyida tashkil etilgan Orolbo'yi mintaqasi uchun BMTning Ko'p tomonlama hamkorlik trast jamg'armasi mintaqadagi Barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirishni qo'llab-quvvatlovchi mexanizmlardan biriga aylangan. 2024-yilda ushbu jamg'arma orqali iqlimga chidamli suv, sanitariya va gigiyena xizmatlarini rivojlantirish, shuningdek, ekologik innovatsiyalar va yer-suv boshqaruvini takomillashtirishga qaratilgan qo'shma dasturlar moliyalashtirilgan.

Orolbo'yi muammosining xalqaro kun tartibiga olib chiqilishi O'zbekiston diplomatiyasining BMT doirasidagi ekologik yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Mazkur masalaning xalqaro miqyosda muhokama qilinishi hududdagi ekologik

muammolarni kompleks hal qilish uchun qo'shimcha resurs va ekspert salohiyatini jalb etishga xizmat qiladi.

O'zbekistonning BMT tizimiga integratsiyalashuvining zamonaviy bosqichida Barqaror rivojlanish maqsadlari alohida ahamiyat kasb etmoqda. BMTning 2030 kun tartibi kambag'allikni qisqartirish, sifatli ta'lim, sog'liqni saqlash, gender tengligi, munosib mehnat, ekologik barqarorlik va samarali institutlarni rivojlantirish kabi ko'plab yo'nalishlarni yagona tizimga birlashtiradi.

O'zbekiston 2030 kun tartibiga sodiqligini tasdiqlagan va milliy sharoitdan kelib chiqib 16 ta milliy Barqaror rivojlanish maqsadi, 125 ta tegishli vazifa hamda 206 ta indikatorni belgilagan. Bu ko'rsatkichlar Barqaror rivojlanish maqsadlarini milliy siyosat va dasturlar bilan bog'lash imkonini beradi.

Xulosa

O'zbekistonning BMT tizimiga integratsiyalashuvi mamlakatning mustaqillikdan keyingi tashqi siyosati va xalqaro munosabatlar tizimidagi ishtirokining muhim yo'nalishlaridan biridir. 1992-yil 2-martda BMTga a'zo bo'lish O'zbekistonning xalqaro maydondagi huquqiy va diplomatik mavqeini mustahkamlash uchun muhim asos yaratdi. 1993-yilda BMTning Toshkentdagi vakolatxonasi ochilishi esa hamkorlikni institutsional darajada rivojlantirish imkonini berdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Muradov F. D. O'zbekiston Respublikasining Birlashgan Millatlar Tashkiloti bilan ta'lim, ilm-fan va innovatsiyalar sohasidagi hamkorlik aloqalari tarixi. PhD dissertatsiyasi qo'lyozmasi. Toshkent, 2026.

2. Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasi. O'zbekiston Respublikasini Birlashgan Millatlar Tashkilotiga a'zolikka qabul qilish to'g'risidagi rezolyutsiya: A/RES/46/226. – Nyu-York: BMT, 1992-yil 2-mart. URL:

<https://digitallibrary.un.org/record/147690>

3. United Nations and Republic of Uzbekistan. Agreement relating to the establishment of a United Nations Interim Office in Uzbekistan. Signed at Tashkent on 27 November 1992 and at New York on 7 December 1992 // United Nations Treaty Series. Vol. 1697. No. 29229. New York: United Nations, 1992. – 32–43 p. URL:

<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201697/v1697.pdf>

4. United Nations Security Council. Resolution 737 (1992): Admission of the Republic of Uzbekistan to membership in the United Nations. S/RES/737(1992), 29 January 1992. – New York: UN, 1992. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/136236>

5. Elçi S. Mapping Research and Innovation in the Republic of Uzbekistan. Paris: UNESCO, 2020. – 88 p. (GO-SPIN Country Profiles in Science, Technology and Innovation Policy; Vol. 10). ISBN 978-92-3-100401-8. URL:

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374566>